

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ**

**ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ ХХ – НА
ПОЧАТКУ ХХІ СТ. У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 07-241М
групи
Спеціальності 014 Середня освіта
Спеціалізації 014.03 Історія
Освітньо-професійної
програми Середня освіта (історія)
Довгополова Оксана Олегівна

Керівниця: к.і.н., доцентка
Михайленко Г.М.
Рецензентка: к.і.н., старша викладачка
кафедри публічного управління та права
ХДАЕУ Сачко Д.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Історіографія та джерельна база дослідження	7
РОЗДІЛ 2. Євроінтеграційна діяльність України: мотиви співпраці та етапи	12
2.1. Чинники та мотиви європейської інтеграції України	12
2.2. Ключові віхи співпраці України та ЄС.....	17
РОЗДІЛ 3. Еволюція партнерства України з Європейським союзом	23
3.1. Співпраця в культурно-освітній сфері.....	23
3.2. Економічне співробітництво між Україною та ЄС	31
РОЗДІЛ 4. Євроінтеграційна політика України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у шкільному курсі історії	40
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача освіти ХДУ.....	51

ВСТУП

Потреби розвитку українського народу традиційно пов'язані з обранням європейського орієнтиру розвитку. Тому не дивно, що після здобуття незалежності перед нашою державою постало одне з найважливіших завдань – подолання штучного відриву від Європи, який тривалий час нав'язувався та пропагувався російською та радянською владою паралельно зі нищенням української самосвідомості, культури, паростків державотворчих прагнень.

У контексті сучасних геополітичних процесів одним із ключових чинників розвитку людської цивілізації, безумовно, виявилася інтеграція. У світі великого значення інтеграційних процесів набули ще більшої вагомості відносини України з західноєвропейськими країнами. Усвідомлення українцями себе як невіддільної частини сучасної Європи та складової інтеграційних процесів, потреби покращення положення на шляху до Європейського Союзу вимагають ретельного аналізу розвитку європейського співтовариства. Європейські інтеграційні процеси є досить складним соціально-політичним явищем, і для України передбачає не лише інтеграцію в міждержавні структури, а й активний розвиток співпраці з усіма країнами Заходу.

Цілісність європейської цивілізації та прагнення приєднання до неї України стали суттєвими напрямками наукових розвідок, які відображають загальні проблеми розвитку Західної Європи в цілому та її взаємодії з рештою світу, у тому числі і з Україною.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи зумовлена політичними процесами, що відбуваються в Європі у цілому та в Україні зокрема. Насамперед, потреба звернення до цього питання визначається суперечністю між постійним підтвердженням, з одного боку, Україною європейського вибору та, з іншого боку, зростаючими сумнівами у суспільстві щодо можливості його реалізації. Актуалізація потреба збереження європейського спрямування України допоможе утримати

потенціал для євроінтеграційного курсу українського народу. Крім того, системний виклад питань, пов'язаних з євроінтеграційним вибором України, доцільно презентувати вже у старших класах закладів середньої освіти. Сьогоднішні учні – майбутнє України, вони будуть через 10–15 років визначати вектор зовнішньополітичного розвитку нашої держави, тож вже зараз необхідно формувати в них розуміння європейського спрямування України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційна робота є розкриттям регіональної складової всесвітньої історії. Обрання теми зумовлено наявною ініціативною темою, що представлена на кафедрі історії, археології та методики викладання. Ініціативна тема спрямована на студіювання регіональної історії («Регіональна історія України: історіографія, методологія та джерельна база»). Євроінтеграційні спрямування зовнішньої політики України є важливим тлом дослідження регіональної історії України, адже загальнодержавні аспекти інтеграційної політики надалі можуть бути доповнені регіональними особливостями співпраці з європейськими товариствами, організаціями тощо.

Метою дослідження за темою кваліфікаційної роботи є визначення ключових основ формування та практичного втілення європейського вектору зовнішньої політики України, окреслення базових моментів співпраці з ЄС в економічній та культурно-освітній сферах та висвітлення можливостей представлення цієї теми у шкільному курсі історії.

Поставлена мета кваліфікаційної роботи обумовила основні **завдання** дослідження:

- охарактеризувати історіографію питання та джерельну базу дослідження;
- визначити чинники, мотиви та перспективи, що визначають потребу реалізації європейського напрямку зовнішньої політики України;

- встановити основні етапи перебігу європейського напрямку зовнішньої політики України в системі її міжнародної діяльності;
- проаналізувати напрями співпраці України з ЄС в культурно-освітній та економічній сферах;
- проаналізувати можливості залучення матеріалів теми до викладання історії в школі.

Об’єкт дослідження кваліфікаційної роботи – зовнішньополітичні відносини України з моменту здобуття незалежності у 1991 р.

Предмет дослідження – особливості відносин України з Європейським Союзом у всій їх багатоманітності, з урахуванням, в першу чергу, особливостей співпраці в економічній та культурно-освітній сферах.

Територіальні межі дослідження за темою кваліфікаційної роботи – це територія України та європейських держав, що є членами Європейського Союзу.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1991 по 2021 р. Нижня межа обумовлена тим, що вже у грудні 1991 р. Нідерланди, що на той моменті головували в ЄС, від імені усіх країн-учасниць співтовариства визнали незалежність України. Верхня хронологічна межа обумовлена тим, що історія співпраці між Україною та ЄС продовжує розвиватися й поповнюватися новітніми історичними фактами.

Методологічна база та методи дослідження. Насамперед, слід відмітити, що кваліфікаційна робота базується на принципі історизму. Крім того, в дослідження основу покладено генетичний, історико-порівняльний, проблемно-хронологічний методи, які надали можливість всебічно проаналізувати дипломатичні відносини між Україною та Європейським Союзом. Зокрема, залучення історико-генетичного методу дало змогу виявити історичні умови становлення та розвитку дипломатичних відносин між Україною та ЄС, загальні закономірності

та історичну специфіку двосторонніх відносин. Порівняльний метод дозволив проаналізувати позиції України в Європі, показати спільне та розбіжне в економічних та культурно-освітніх інтересах у різних регіонах.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження за темою кваліфікаційної роботи у першу чергу полягає в тому, що продемонстровано можливість представлення теми у ході викладання курсу історії в закладах загальної середньої освіти.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали, отримані у ході дослідження теми кваліфікаційної роботи, можуть бути використані при підготовці визначених у роботі тем шкільного курсу всесвітньої історії в 10 – 11 класах та під час підготовки до семінарських занять у закладах вищої освіти з курсів «Історія міжнародних відносин» «Новітня історія країн Європи та Америки», «Новітня історія України».

Апробація результатів роботи. Матеріали дослідження за темою кваліфікаційної роботи пройшли апробацію у ході V Усеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми історії та археології: регіональний та глобальний вимір» (20 травня 2021 р., Херсонський державний університет).

Публікації. За темою кваліфікаційна роботи було опубліковано наукову статтю «Чинники та мотиви європейської інтеграції України» у збірнику «Актуальні проблеми історії та археології: регіональний та глобальний вимір: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / Редкол.: к.і.н., доц. Н.М. Кузовова (відп. Ред.) та ін. Херсон: Вид-во ХДУ, 2021. 100 с.».

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

Характеристика головних публікацій і досліджень надає нам можливість відзначити, що у сучасній історичній науці існує велика розмаїтість праць, які присвячувались аналізу сучасних тенденцій європейської інтеграції, а конкретно: дослідження Андрущенко Т., Васильченко О., Друзенко Г., Солоненко І. та ін. [1; 10; 14; 42]

У наукових колах іноземців, які досліджують конкретні сторони зазначеної проблеми, слід відзначити Е. ван дер Цверде, Р. Луро, К. Радаеллі, Т. Дієза, Т. Хегліна, В.фон Вайденфельда, П. Глотца, Е. Балібара та ін. Щодо проблеми вітчизняної ідентифікації і самоідентифікації України звернулись відомі українські науковці як М. Михальченко, Л. Шкляр, О. Майборода, Є. Кіш, Гнатюк М. [11; 28].

У ході дослідження теми увага зверталася на статті вчених, які вивчили проблематику із різних боків, у яких визначались головні положення відносно проблем нашої роботи, опрацьовувалися підручники із визначеної теми.

Проблема, пов'язана із євроінтеграцією, досліджували, наприклад, такі науковці, як Резніков В., В. Копійка, Матюшенко І., Науменко І., Сльченко В. та інші [40; 31; 33; 35; 23].

Наприклад, в роботах О. Білоруса, Є. Палагнюка, О. Ковальнової, А. Круглашова, С. Василенка [37; 29; 32] досліджувались історико-політична проблематика євроінтеграції, регіональні виміри, проблеми із розширення кордонів ЄС та визначеного місця у даному процесі України. Взаємовідносини між Україною та Європейським Союзом простежувались у дослідженнях Г. Немирі, В. Воротіна, І. Розпутенка. Аналіз характеру регіональної еволюції України із врахуванням іноземних досвідів досліджуються у В. Токовенко, В. Малиновського, Ю. Присяжнюка [39] та інших дослідників.

В роботах В. Бакуменка, Л. Гогіної, В. Князева, Ю. Кальниша, І. Козюри, С. Кравченка, В. Лугового, Н. Нижник характеризуються проблеми розвитку державних відомств України із врахуванням західноєвропейських стандартів. Діяльність державних інститутів в країнах ЄС досліджувалось в працях І. Грицяка, Г. Панасюка, Н. Гнидюка, М. Лахижі та інших авторів.

Проблемам взаємовпливовості і взаємозалежностей євроінтеграції України для її демократичного поступу зробило один із надважливих напрямів наукових досліджень відзначення мотивів для складових характеристик євроінтеграційного процесу. Задекларований Україною курс на інтеграцію із Європою потребує необхідність сформуванню європейські стандарти як у політиці, так і в економічному розвитку держави.

Важливі стали для нашої роботи праці, які безпосередньо стосуються євроінтеграції України у такі політичні інститути, як Європейський Союз та Рада Європи. В цілому в цих дослідженнях визначаються важливі напрями участі України у політичних, соціально-економічних, культурних процесах, які проходять в цих організаціях, а також центральна увага звернена на ступені участі України в загальноєвропейській системі безпеки. Але, одночасно з цим, акценти зроблені на важливості та зростаючому попиті реалізації Україною власних євроінтеграційних бажань як головної умови найширшого застосування програм національної безпеки, суверенітету, дальшого економічної і політичної еволюції в країні. Виділяються такими спостереженнями наукові роботи В. Єльченка, П. Жука, В. Касяна, О. Кіндратця. Наукова цікавість викликала дисертаційні програми Т. Андрущенко [1], В. Вакулича, С. Костюка, Ж. Панченко, у котрих висвітлюються загальні пробоєми євроінтеграції України в західноєвропейські інститути, окреслені перспективи дальшої співпраці, геополітичного позиціонування України в загальних процесах

євроінтеграції, узгодженості особливостей політичного відношення ЄС щодо України для встановлення і розвитку регіональних інтересів для співпраці у розрізі євроінтеграційного процесу.

Слід також окремо виділити наукові роботи О. Ковальнової [29], яка у власному дослідженні проаналізувала особливості євроінтеграційної політики України, юридичні і організаційні проблеми відносно включеності до ЄС, визначила стратегію інтеграції та регіональні особливості разом із методологічними оцінками демократичності політичних інституцій держав-кандидатів для вступу у ЄС.

За період роботи нами також використовувались аналітичні публікації та матеріали.

Так, Киридон А. у власній публікації «Євроінтеграційний курс України: адекватність реалій зовнішньополітичного вибору» аналізував загальні проблеми та перспективи включення України до Європейського Союзу [26].

У статті «Чинники та мотиви європейської інтеграції України» Барановський Ф. зробив спробу аналізу політичних і соціально-економічних аспектів, які зумовлюють чинники та мотиви євроінтеграції України, досліджував принципи їхнього взаємовпливу, виявляв перешкоди на шляху визначеного процесу та визначав засоби їхнього подолання [6].

У статті «Пошуки теоретичних моделей європейської інтеграції», Кіш Є. також аналізував ключові політичні теорії євроінтеграції, її центральні положення, які ще досі носять дискусивний характер у наукових колах. Ми спробували також знайти можливість виокремлювати проблемні аспекти даної мозаїки різнопланових теорій євроінтеграції, які, на нашу думку, ще потребують комплексного підходу [28].

Авторка Метельова Т. у публікації «Європа на обрії: стан і перспективи співробітництва Україна – ЄС», аналізувала сучасний стан взаємовідносин України з ЄС, вказувала на шляхи, які були запроваджені для членства України у ЄС, і які перспективи може мати держава у майбутньому.

Науковець Гурч Л. у статті «Мобільність студентів та професорсько-викладацького складу як фактор підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України в європейському просторі» вказував на важливості модернізаційної політики у вищій школі, які повинні бути спрямованими на власний напрям у підвищенні якості, ефективності освіти, розглядав тематику академічної мобільності здобувачів вищої освіти, зазначав шляхи спрямовані на удосконалення підготовки українських вищих навчальних закладів до академічної мобільності [12].

Під час роботи над дослідженням було використано низку документів. Так, наприклад, у «Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу», який був затверджений наказом Президента України від 11.06.1998 р., визначались центральні положення зовнішньополітичної стратегії відносно вступу України до європейського правового простору, мета і періоди адаптації вітчизняного законодавства [45].

Наказ Президента України від 9.02.1999 р. «Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади» та Розпорядження Президента України від 27.06.1999 «Про Перелік центральних органів виконавчої влади, відповідальних за здійснення завдань, визначених Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу». На їх базі Кабінет Міністрів запропонував спільну систему планування, координації й контролю нормотворчої діяльності і роботи органів виконавчої влади із адаптацією юридичних норм, затверджена Концепція адаптації законодавства України до юриспруденції держав

ЄС. Також слід відмітити «Угоду про партнерство і співробітництво України з Європейськими співтовариствами та їх державами-членами» [44].

Таким чином, історіографія досліджуваної теми достатньо широка, однак вона не містить аналізу можливостей її презентації у шкільному курсі історії. Джерельна база постійно оновлюється і дозволяє поповнювати матеріал щодо історії співпраці України та Європейського союзу.

РОЗДІЛ 2

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ: МОТИВИ СПІВПРАЦІ ТА ЕТАПИ

2.1 Чинники та мотиви європейської інтеграції України

Під час сучасного розвитку українського державотворення одним із пріоритетних важелів, який сприяє євроінтеграційному процесу, є високорозвинена капіталістична ринкова економіка. Без налагодження розвиненого промислового потенціалу у результаті унеможливаються й внутрішньогалузеві коопераційні та торговельні взаємовідносини. Досвід практичної роботи наочно продемонстрував, що в тих країнах, які приймають участь у міжнародних економічних проектах відбувається прискорення темпів розвитку економічного потенціалу, зменшення темпів інфляції, збільшення робочих місць та інші позитивні економічні зрушення, якими здійснюється позитивний стимулюючий ефект на сусідні країни. Наприклад, подібний ефект найбільш яскраво проявився в участі східноєвропейських держав у євро інтеграційних процесах, навіть за умови нестачі для цього будь-яких серйозних економічних чинників.

Головним чинником інтеграційних процесів щодо розвитку економічного розвитку зацікавлених держав полягав у тому, що державам-учасницям обов'язково долучається політичне вирішення достатньо широкої сфери міжнародної виробничої кооперації [22, с. 25].

Міжнародна економічна євроінтеграція, або реальна інтернаціоналізація виробництва на рівні регіонального розвитку, передбачає вирішення цілого ряду першочергових проблем:

- вільна торгівля, за умовами якої країни-учасники повинні обмежитися скасуванням митних зборів з метою взаємовигідного торговельного співробітництва;

- єдиний митний тариф, обов'язкова умова, за якого мита ліквідуються разом із кількісними обмеженнями під час торгівлі між державами-учасницями, встановлюються єдиний митний тариф та спільна торгівельна політика відносно третіх країн;

- єдиний ринок, в межах якого повинні ліквідуватись перепони між державами не тільки у спільній торгівлі, але й з метою вільного переміщення послуг, капіталів і громадян;

- економічний союз, яким формується спільний ринок без кордонів і яким передбачається здійснення учасниками єдиної макроекономічної політики і створюється система колективного врегулювання соціально-економічних відносин у визначеному регіоні. Він створюється одночасно із валютним, що має передбачати фіксацію валютних курсів та в перспективі запроваджувати єдину грошову одиницю;

- політичний союз, яким допускається узгоджена зовнішня політика, а також спільні дії у питаннях безпеки, внутрішніх справ і законодавчої бази [5, с. 206].

Одночасно із цими процесами слід визначити, що у відносинах економічного врегулювання проблем повинен бути присутнім елемент конкурентноспроможності, активного захисту національних інтересів, але без революційних форм. Євроінтеграція в такому розумінні можна розглянути як найвищу форму організації процесу, який повинен замінити розрізнені форми міжнародних взаємовідносин між незалежними державами новими можливостями більш ширшого об'єднання [5, с. 207-208].

У розгортанні євроінтеграційних процесів, особливо у політичній та економічній сферах, зумовлені розділення таких понять, як співробітництво та інтеграція: інтеграція зумовлюється інституціалізацією відносин, розгортання єдиних засад політичної сфери, а також передачу учасникам єдиним політичним інститутам

частину державного суверенітету; співробітництво можна оцінити як координацію політичних зусиль які не виходять за межі суверенітетом. Водночас можна виробити спільні умови характерні для процесів як для співробітництва так і для інтеграції; схожість інтересів між партнерами, очікуваними результатами від спільної взаємодій та взаємний характер цих зисків. В такому варіанті співробітництво постає надважливою характеристикою для розгортання та розвитку інтеграційних процесів [3, с. 57-62].

Можна підсумувати, що соціальні-економічні чинники, а разом з ними усвідомлення можливостей завдяки співробітництву досягти значних результатів можуть постати важливими передумовами для розгортання сучасних євроінтеграційних процесів, для налагодження, насамперед, економічного співробітництва. Під впливом економічних факторів посилюється усвідомлення націями та їх представниками зменшення можливостей за умов взаємозалежності та поширення зброї масового винищення вирішити конфліктні ситуації та міжнародні проблеми за допомогою зброї. На досвіді діяльності ЄС можна побачити, що в межах об'єднання одна держава або група держав не зможуть постійно нав'язувати особисті цінності та інтереси іншим.

Економічно слабким державам може даватись підтримка із колективних фінансових фондів, які відповідають принципам міжнародної солідарності, але такі кошти мають чітко спрямовуватись тільки на конкретні цілі, а не на власні потреби. У більш загальній варіації така підтримка обмежується не фінансовими потужностями розвинених учасників співтовариства, а їх готовністю витратити гроші на реалізацію власних інтересів, що пов'язані із соціальним і економічним згуртуванням інтеграційної спільноти. Якщо більш просто висловитися можна казати, що вони платять за розвиток більш слабких партнерів, якщо мають стійке переконання, що це більш

сприятливо відзначиться на їх консолідації і що вони від цього більше отримають визисків [29, с. 76].

Значні геополітичні зміни, які сформувались в Європі, змогли розкрити нові процеси й тенденції, які, в свою чергу, зумовили як політичні, так і соціально-економічні процеси євроінтеграції української держави. Серед них можна відзначити такі:

1. Погіршення геополітичного становище Російської Федерації, а разом із цим і співвідношення економічного та військового потенціалів із потенціалом держав Західної Європи, до того ж, Росія не володіє постійними союзниками в Європі і в разі небезпеки не зможе розраховувати на ефективну підтримку з боку своїх партнерів по СНД.

2. Різкий перехід країн Західної Європи від біполярності до моноцентризму. Європа почала активно просувати ідеї стабільності і динамізму, чим змогла сформувати об'єднання, які здатні дієво функціонувати – Європейський Союз, НАТО і Раду Європи.

Такі політичні і військові інститути стали вагомим у багатьох сферах міжнародних відносин в Європі – економічній інтеграції, зовнішньополітичному співробітництві та забезпеченні колективної безпеки, співробітництві в соціальній, правовій і гуманітарній галузях.

3. Переведення курсу країни Центрально-Східної Європи на наслідування економічних і політичних систем західного зразка й до вступу у такі організації [29, с. 141-162].

Абсолютна більшість європейських держав, включно із посткомуністичними, переконались в тому, що чи не єдиною гарантією безпеки, модернізації і прогресу є приклад західних об'єднань, які повинні домінувати, навколо яких сформувалась нова європейська архітектура. Таким чином, у довгострокових перспективах всі об'єктивно зацікавлені в стабільному Європейському співробітництві. Найдосконалішим аргументом на користь такої

точки зору став доказ від протилежного – за причини тривалої нестабільності в державах, які змогли обрати шлях докорінних перетворень, дестабілізація в європейському регіоні означала б повернення до стану, котрий передував світовим війнам ХХ ст. [29, с. 112].

Українська держава змогла проголосити курс на вступ до зовнішньополітичної консолідації з Європейським Союзом, який спрямований на зміцнення безпеки і включення її до європейського політичного, правового, економічного, інформаційного, культурного простору [28, с. 108].

Ще на початку ХХІ тис. політичний експерт О. Дергачов відмітив: «Не можна бути повноцінною європейською країною, не вступивши до ЄС. Мало того, для держави географічно перебувати в Європі, але не в ЄС, означає одне –отримання офіційної оцінки як держави недемократичної, як недостатньо цивілізованого партнера» [13, с.15]. Схожої думки висловлювались і дослідники українських геополітичних вимірів С. Василенко та М. Василенко: «Інтеграція України в Європу – це об'єктивний процес сучасності. Він підготовлений всім ходом історичного розвитку нашої країни. Український етнос завжди був органічною складовою європейської спільноти» [9, с. 24].

Слід відзначити, що фундаментальною політичною користю від послідовної європейської інтеграції стало спрямування на зміцнення демократичної політичної системи та її інститутів, прогрес у юридичному полі і забезпеченні прозорості вітчизняного законодавства, поглиблення у розвитку культури демократії і повага до прав людини [36, с. 173].

Стосовно економічної корисності щодо мотивації включення України до Європейської співдружності, то членство в подібній організації дозволить ефективно використати переваги інтегрованої

економічної системи, створеної на базі єдиного внутрішнього ринку та одній валюті, а також скористатись фінансовими ресурсами структурних фондів і Європейського інвестиційного банку. У подібному ключі європейська інтеграція є для України через шлях модернізації економіки, подолати технологічну відсталість, залучити іноземні інвестиції і новітні технології, створити нові робочі місця. Підвищити конкурентоспроможність вітчизняного виробника, вийти на світовий товарний ринок, насамперед на ринок Європейського Союзу [24].

Можна, також, відзначити і важливість на сучасному етапі асоційованого членства України в ЄС. Після подій 2014 р. актуальною стала проблема позбавлення важелів впливу на українських землях, які мала до цього Російська федерація. Співробітництво України та ЄС, перехід на нові етапи міжнародних відносин зможуть зменшити негативні впливи Росії [3, с. 317].

Інтелектуальний та науково-технічний потенціал України дає реальні підстави на це сподіватись, а у поєднанні із завданнями євроінтеграції така мета може бути фундаментальною не лише для економічної стратегії держави, а й для основ політичного об'єднання нації і подолання внутрішніх розбіжностей.

2.2. Ключові віхи співпраці України та ЄС

Взаємовідносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані ще у грудні 1991 р., в той час коли Міністр закордонних справ Нідерландів, в якості представника головуєчої у ЄС держави, у власному листі від імені Європейського Союзу на офіційному рівні визнав незалежність Української держави [7, с. 22].

Наміри української сторони побудувати взаємовідносини із Європейським Союзом були вперше проголошені у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». В цьому документі закріпились положення про: «перспективну мету української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробітництво, реалізація якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації» [46, с. 43-44].

Вже 16.06.1994 р. змогла бути підписана Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС. У подальших процесах стратегічного курсу України на євроінтеграцію було підтверджено і розвинуто у Стратегії інтеграції України до ЄС, яка була схвалена 11 червня 1998 р. [45] та включена у Програму інтеграції України до ЄС, що була схвалена 14 вересня 2000 р. У ній проголошувалась довготермінова стратегічна мета – шлях на європейську інтеграцію України [14, с. 7].

Вже 5 березня 2007 р. Україна та ЄС почали переговорний довготривалий процес відносно підписання нової угоди між Україною та ЄС.

Станом на 9 вересня 2008 р. на Паризькій конференції Україна та ЄС змогли досягти політичної домовленості щодо підписання майбутньої угоди у форматі Згоди про асоціацію, яка буде розвиватись згідно принципів політичної асоціації та економічної інтеграції [17, с. 167].

Відносно цих домовленостей, укладених у результаті Паризького саміту Україна-ЄС, в 2009 р. сторони мали можливість розробити і затвердити Порядок денний асоціації, який змінив План дій Україна –

ЄС та постановив собі за головну ціль послужити орієнтиром для поширення багатьох реформ в Україні на шляху підготовчого процесу імплементації майбутньої домовленості про асоціацію [47, с. 16].

Позиція України відносно будівництва взаємовідносин із Європейським Союзом запроваджується на базі Закону України від 1 липня 2010 р. «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Згідно зі статтею 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» одним із базових чинників зовнішньополітичної стратегії України полягає у забезпеченні інтеграційних процесів України до європейського політичного, економічного, правового просторів із метою набуття членства в ЄС [46, с. 345].

Вже на 15-му Самміті Україна-ЄС у Києві 19 грудня 2011 р. перемовини по майбутню Угоду щодо асоціації завершилися, а 30 березня 2012 р. зміст майбутньої домовленості було ратифіковано очільниками переговорних команд України та ЄС.

Незгода керівників держави у листопаді 2013 р. від погодження домовленості про асоціацію між Україною та ЄС спричинило початок масових заворушень шляхом мирного протесту в Україні щодо захисту євроінтеграційних бажань українського народу, які дістали назву «ЄвроМайдан» [37, с. 342].

Після переможної в Україні «Революції Гідності», вже 13 березня 2014 р. Верховна Рада України оприлюднила Постанову «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі», якою підтвердились незворотність шляху України до європейської інтеграції, метою якої стало здобути членство в Європейському Союзі. Слід також відзначити, що Україна як європейська країна поділяла спільну історію та цінності із державами Європейського Союзу, мала право подавати заяву на здобуття членства у Європейському Союзі згідно із статтею 49 Домовленості про Європейський Союз. Даною Постановою Верховна

Рада України змогла рекомендувати Виконуючому обов'язки Президента України та Кабінету Міністрів України перелік першорядних кроків в проблемі євроінтеграції, в першу чергу у контексті укладання домовленості про асоціацію між Україною та ЄС [33, с. 365].

Після підписання та ратифікації в 2014 р. домовленостей щодо асоціації між Україною та ЄС взаємовідносини між сторонами розпочали будуватись в якісно модерному форматі політичної асоціації та економічної інтеграції. Одночасно із підписанням Договору про асоціацію 27 червня 2014 р. Президент України П.О. Порошенко та із його ратифікацією 16 вересня 2014 р. Верховна Рада України зробила заяву, що Україною розглядається укладення Договору про асоціацію як подальший крок на шляху з досягненням фінальної мети європейської інтеграції – здобуття повноправного членства України у Європейському співтоваристві.

Конкретні розділи домовленості про асоціацію розпочали тимчасово застосовуватись із 1 листопада 2014 р., а з 1 січня 2016 р. розпочала функціонування поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та ЄС. Процес погодження Унії всіма державами-членами та інститутами ЄС був завершений 11 липня 2017 р. В повному змісті договір набув чинності 1 вересня 2017 р. [40, с. 92].

На виконання договору про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відбувався на базі затвердженого 17 вересня 2014 р. Кабінетом Міністрів України стратегічному заході із його імплементації на 2014-2017 роки, який знову був оновлений тільки 25 жовтня 2017 р. [41, с. 64].

Договір про асоціацію став дороговказом і важливою програмою українських реформ в багатьох секторах і галузях, а рівень її імплементації перетворився на індикатор ефективності євроінтеграційного напрямку вітчизняної влади. В цілому динаміка

виконання домовленості на 2017-2019 рр. виглядала не сильно оптимістично. Якщо довіряти щорічним звітами Уряду, у 2017р. загальний процес виконання був оцінений у 41%. У 2018р. ситуація із імплементацією Унії певною мірою покращилась – рівень виконання планових завдань складав 52%. Водночас, у 2019 р. спостерігалось сповільнення темпів до 37%. При цьому, що Кабмін виконав 53% завдань, Парламент – 12%, інші інститути влади – 21% [40, с. 93-94].

Таким чином, станом на грудень 2020 р., найбільше проблемними виглядали наступні галузі: транспорт, фінансова сфера, соціальна політика, стан медицини, аграрний сектор, митниці тощо. Відповідно із матеріалами «Пульсу угоди», найбільше ефективно виконувались такі напрями: політичний діалог, національна безпека і оборона. Можна погодитись з тим, що можна відзначити про підстави стверджувати, щодо інтенсивності контактів на вищих рівнях із очільниками інститутів ЄС та з лідерами держав Євроспівки, узгодження напрямків політики на періодичних саммітах Україна-ЄС. Водночас київська влада активно вдосконалює вже традиційну схемк долучення до політичних заяв і рішень ЄС (з 2005р. Україна біля 6 000 раз приєднувалась до офіційних позицій ЄС). У листопаді 2020р. Україна на офіційному рівні долучилась до санкцій ЄС відносно Білорусі та особистих санкцій проти керівників невизнаного Придністров'я [41, с. 65-66].

Помітилися деякі зрушення і в сферах національної безпеки. Зміг набути законної сили новий Закон «Про розвідку». З вересня 2020 р. Наказом Президента був затверджен головний документ – нова «Стратегія національної безпеки і оборони України». Водночас, для української держави, яка обстоює власну недоторканість у ході російської гібридної війни, проблеми безпеки, спільного відреагування на виклики сучасності стали важливими складовими взаємовідносин із ЄС. Офіційна українська влада змогла задекларувати сподівання на

оновлення Договору, і «зелене світло» для нього надав XXII самміт Україна-ЄС (2020 р.) [41, с. 71].

У офісі президента України відбулись значні зміни в діяльності різних підрозділів, які несуть відповідальність за реалізацію міжнародних заяв Володимира Зеленського. Зокрема, у структурі офіса створений новий кабінет, який фокусує власну діяльність на напрямках європейської та євроатлантичної інтеграції України. Керівником цього кабінету став Ігор Жовква, котрий до цього перебував на посаді заступника керівника офісу президента Андрія Єрмака із проблем міжнародної політики. Він буде відповідати за координацію зусиль між віцепрем'єр-міністром із проблем європейської та євроатлантичної інтеграції України і Верховною Радою [8]. Крім того, широкому загалу презентується інформація про дослідження «Співробітництво ЄС та України у безпековій сфері: вимір східного партнерства» [38], розлогу інформацію про євро інтеграційне спрямування України можна знайти на сайті Міністерства інфраструктури України [18].

В цілому, якщо оцінити перспективи взаєвідносин Україна-ЄС слід відзначити, що продовження євроінтеграційного курсу влада намагалась зосередити власні зусилля на поглибленому розвитку партнерських взаємовідносин із ЄС.

РОЗДІЛ 3

ЕВОЛЮЦІЯ ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

3.1. Співпраця в культурно-освітній сфері

За останній час Україна більш активно почала співпрацювати з Європейським Союзом в різнобічних галузях громадського життя, враховуючи проблеми адаптацій вітчизняної юриспруденції до системи державних стандартів партнерів по ЄС. Важливими кроками у напрямку європейської інтеграції є виконання домовленостей про асоціацію, які були підписані у березні 2012 р. Такі події є вагомими кроками на шляху до посиленних тенденцій у приєднанні України до ЄС.

Серед найважливіших ініціатив ЄС, які значно посилюють співпрацю Союзу із іншими державами та мають можливість посприяти активності у регіональному співробітництві, слід відзначити Програму трансмітного співробітництва, Програму Східного Партнерства Європейського Союзу та цілу лінію інших проєктів Європейського Союзу в межах проголошеної Європейської політики сусідства. Україна, у якості держави-учасниці програми Східного Партнерства та Європейської політики сусідства, прийняла активну участь у всіх ініціативах ЄС, що в значній мірі посилює діалог між Україною та державами-членами ЄС, паралельно із іншими державами-партнерами. Крім цього участь в проєктах Європейського Союзу зможе забезпечити Україні прискорене зближення із ЄС [30, с. 44].

В ході процесу європейської інтеграції зумовились надважливі перебудови у структурі державної політики України як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні і торкнулись різнобічних галузей громадського життя. У культурній сфері України так само спостерігалось поживлення співробітницьких тенденцій із ЄС, мета яких стала не тільки налагодження культурного обміну і діалогу, а

й в зміні системних підходів щодо управління в даній галузі, яка базується на механізмах демократії, визнанні культурних прав і свобод національних меншин [32, с. 116].

З боку державного управління хід євроінтеграції у культурній сфері України повинно включити, в першу чергу, запровадження європейських стандартів в управлінні та інших практик, мета яких передбачена у зміні підходів в управлінні даною сферою.

З метою усвідомлення європейських відносин у будівництві культурної політики важливими факторами стали розкриття загально-правових підстав щодо здійснення урядування в цій галузі у Європейському Союзі [42, с. 137].

Робота Європейського Союзу у галузі культури врегульовано Угодою про діяльність Європейського Союзу, із значно відомою назвою – Лісабонський договір. Згідно із ним Європейський Союз має право доповнювати політику у сфері культури країн-учасниць в різноманітних напрямках, наприклад, у збереженні європейської культурної спадщини, налагодженні співробітництв між культурними інститутами різних держав, а також сприяти посиленій творчій діяльності [31, с. 321].

Нова Угода про ЄС змогла надати більш великого значення культурному питанню. Так, наприклад, ЄС повинен поважати власне культурне та мовне різнобарв'я і забезпечити захист для подальшого збагачення культури країн-членів Європи (Ст. 3 Консолідованої версії Договору про ЄС). Окрім цього Угода про ЄС визначила сфери впливу Союзу в культурній сфері, зокрема вжити необхідні дії щодо підтримки, координації та доповнення діяльності країни-учасниць в галузі культури [11, с. 40]. Це може означати, що в ЄС була відсутня загальна культурна політика, оскільки вона лежить безпосередньо в межах компетенцій країн-учасниць. Водночас із цим Угода про ЄС встановила загальні принципи щодо реалізації культурних впливів у ЄС, які включили зміст і процедуру прийняття рішень в цій галузі. Наприклад, в Угоді про ЄС

наголошувалося на важливості заохочень країн-учасниць до співпраці в різнобічних сферах культурного простору як у середині ЄС, так і з іншими державами (в які відносяться всі держави, які не є державами-учасниками або кандидатами до вступу) та світовими організаціями, наприклад із Радою Європи [31, с. 328].

Важливого значення з метою гарантій культурних прав становить Хартія базових засад Європейського Союзу, дотримання принципів і свобод якої є обов'язковими для всього Союзу разом із Договором про ЄС. Хартія визначила, що мистецтво та наукові фундаментальні і прикладні дослідження не можна обмежити, а ЄС повинен поважати культуру, релігію та мовне питання [34, с. 248].

В 2007 р. Європейська Комісія змогла прийняти дуже важливе рішення для розвитку культури, яка отримала назву «Європейський план дій щодо культури у глобалізованому світі». Ця програма визначила новітні стратегічні напрями у роботі ЄС відносно культури, наприклад:

- сприяти культурному різноманіттю та міжкультурному діалогу;
- сприяти розвитку культури, як надважливого елементу світових взаємовідносин із ЄС [16, с. 135].

Такі завдання повинні досягатися за допомогою модерних методів. За пропозиціями Європейської Комісії відносини між Європейськими інститутами та країнами-учасницями має здійснитись «відкритим методом координації дій», котрий передбачає висвітлення спільних задач та їхнє даліше відображення в національній політиці. Інша ключова позиція Європейської Комісії полягає в тому, що ЄС у власній роботі повинно посилювати роль культурної сфери, наприклад через Культурні Форуми. Окрім цього запланована діяльність відносно культурного визначення центральних напрямів міжнародної діяльності ЄС із державами-партнерами культурній сфері.

Механізм реалізації задач і цілей Європейського Союзу в культурній сфері є запровадження ЄС потрібні програми. Так, після

набрання законності Маастрихтської домовленості, Європейський Союз розпочав надання грошової допомоги у культурі через Європейський Соціальний Фонд, Європейський Фонд Регіонального розвитку. Пріоритетним напрямом підтримки культурних питань стали заходи відносно збереження культурних традицій, розвиток мистецтва і літератури [31, с. 341].

Європейська Комісія довгий час реалізувала власну програму «Культура» (2007-2013), яка сприяла міждержавному руху культурної спадщини, діячів культури та в налагодженні міжкультурних діалогів. Мета програми стала сприяння культурному різноманіттю та збагаченні культурних традицій шляхом міждержавного співробітництва, в т.ч. із державами-партнерами ЄС. Програма розрахована на реалізацію таких задач: забезпечення руху діячів культури, посилення міждержавного обміну культурною спадщиною та міжкультурним діалогом [30, с. 47]. Слід відзначити, що міжкультурні підходи у реалізації державних програм набувала сьогодні більшого поширення в середовищі країн-учасниць ЄС та інших держав, які намагаються гармонізувати культурну сферу та забезпечити злагоду у громадськості.

З набранням законності Лісабонської угоди Програма «Культура» змогла вийти за межі не лише культурної діяльності, а також кордони її поширення не обмежились тільки кордонами ЄС. Окрім цього після впровадження ЮНЕСКО в 2005 р. Конвенції щодо охорони та заохочення розмаїття форм культурного самовдосконалення, в підготовках та прийняттах якої надважливу роль зіграв і Європейський Союз, Програма «Культура» відкрила для всіх держав-учасниць такої Конвенції. Україна, після прийняття в 2010 р. Конвенцію щодо охорони та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, також змогла отримати можливість долучитись до участі в такій Програмі «Культура». Відносно актуалізації міжкультурних діалогів, Програма «Культура» заохотила до встановлення відносин між країнами як в

середині конкретних регіонів (Схід-Схід), так і між різними регіонами і країнами в т.ч. із країнами-учасницями ЄС (Схід-Захід) [46].

Європейська Комісія в межах програми «Культура» також реалізувала спільні проекти з Радою Європи, прикладом стали Регіональні програми Ради Європи «Київська ініціатива» та «Інтеркультурні міста», активним ініціатором та учасником стала і Україна. Відзначені програми мали на меті посилювати роль місцевих спільнот та підвищувати ефективність культурної політики у регіонах, а також реалізувати програми партнерства як на регіональному, так і державному, так і світовому рівні.

Так, наприклад, Регіональна програма «Київська ініціатива» запроваджується у Східному регіоні в п'яти державах-партнерах: Азербайджані, Вірменії, Грузії, Молдові та Україні, із 2011 р. долучилась ще Білорусь. Дана програма відобразила бачення сталого розвитку, до якого долучена Рада Європи і яка нараховує проблеми культурної спадщини, захисту навколишнього середовища та містобудування з їх взаємовпливами, а також сприяє цілісному формуванню секторного підходу в управлінні культурно сферою та спадщиною, за допомогою багатосторонніх регіональних програм співробітництв. У межах цієї програми кожного року відбуваються семінари за сприяння міжнародних експертів із проблем формування культурної політики на різних рівнях, а також у налагодженні культурних програм, учасниками яких стануть і представники державної сфери, так і місцевих спільнот [37, с. 221].

Програма «Інтеркультурне місто» стала спільною ініціативою Ради Європи та Європейської Комісії і поєднує на сьогоднішній день весь Європейських континент. Мета цієї програми – вивчення впливовості культурного різноманіття і міграцій на місцеві громади і визначити таку культурну політику і стратегію, яка здатна допомогти містам використовувати культурну спадщину як фактор власного

розвитку. Центральними учасниками цієї програми стали міста, в якості адміністративних суб'єктів. Надважливими факторами участі міст в проєкті є підтримка місцевої адміністрації і спільноти задач та цілей програми, а також спільного бажання змінити на краще культурну політику в містах. Окрім цього РЄ спонукала до активної культурної розмови, яка мала стати базовим компонентом модерної культурної політики. Позитивним в цьому, можна сказати, є те, що Україна стала другою державою серед учасників програми «Інтеркультурні міста», яка перетворила вітчизняну мережу інтеркультурних міст, (після Італії), а українське м. Мелітополь представляв нашу державу у мережі інтеркультурних міст Європи разом із Дубліном (Ірландія), Женевою (Швейцарія), Лісабоном (Португалія), Люблінном (Польща), Осло (Норвегія), Реджіо Емілія (Італія), Суботіца (Сербія), Тілбургом (Нідерланди) та іншими містами держав-членів ЄС [29, с. 228].

Програма «Культура» ЄК стала на сьогоднішній день ще й важливим механізмом реалізації проєктів Східного Партнерства за такими напрямками як «Інвестування у людей» та «Контакти між людьми». В 2009-2010 рр. Європейська Комісія в межах Програми «Культура» змогла прийняти окремий план відносно держав Європейської політики сусідства – учасників Конвенції ЮНЕСКО щодо охорони та заохочень розмаїттю форм культурного самовдосконалення, яка визначила спільні дії для ЄС і ЮНЕСКО, а також принципи єдиної культурної політики із міжнародним співробітництвом. За підтримкою держав Європейської політики сусідства в межах програми «Культура» передбачено не тільки налагодження міжкультурних розмов, а й у запровадженні в таких державах демократичного підходу в управлінні у галузі культури та у сприянні розвитку і модернізації культурної політики на регіональному і державному рівні [41, с. 73].

З метою у налагодженні діалогів ЄС із своїми східними партнерами та посиленні регіонального культурного співробітництва

Європейська Комісія запровадила Культурну програму Східного Партнерства протягом 2011–2014 р. (Eastern Partnership Cultural Programme). Завдання цієї програми – надання технічної допомоги органам культурної сфери у проведенні реформ культурної політики та вдосконалення нормативної бази у; наданні підтримки в підвищенні масового доступу до культурних ресурсів, посиленні культурної діяльності та обміну в різних етапах, збереженні та поширенні культурної спадщини, запровадженні стратегічного менеджменту в сфері культури також. Учасники такої програми – Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова і Україна, які стали власне державами-партнерами Європейської політики сусідства. Показовим стало те, що Європейська Комісія запровадила аналіз і моніторинг культурного співробітництва в країнах-учасницях, із метою визначення головних напрямків вдосконалення такої політики на потреби сектора. Слід відзначити, що Культурна програма Східного Партнерства акцентувала увагу у посиленому діалозі між державою і суспільством, а також в участі культурних відомств у її реалізації [41, с. 74].

Євроінтеграційні бажання України в сфері освіти і науки відображувались у реформах Міністерства освіти і науки України. Вони були покликані почергово ствердити найкращі стандарти європейської освітньої і наукової спільноти в Україні. Про це наголошував Сергій Шкарлет під час настановчого засідання Комісії із проблем координацій виконань домовленостей про асоціацію між Україною та ЄС, яке відбулось 21 жовтня 2020 р. [30, с. 47]

Сергій Шкарлет окреслив чотири євроінтеграційні пріоритетні лінії у сфері освіти і науки, над якими на сьогоднішній день працює Міністерство:

- інтеграція України до Європейського дослідницького та інноваційного просторів;

- активізація участі українських науковців в наукових, науково-технічних та інноваційних програмах та ініціативах ЄС;
- розбудова системи у забезпеченні якості освіти і навчання відповідно до європейських вимог і рекомендацій;
- розширення можливості академічної мобільності для учнів, здобувачів, викладачів і науковців ЄС.

«МОН працює над оновленням та затвердженням Дорожньої карти інтеграції України до Європейського дослідницького простору та відновленням Рамкової угоди з ЄС про наукове та технічне співробітництво. Окрім того, працюємо над адаптацією принципу Відкритої науки, що сприятиме інтеграції української дослідницької інфраструктури до європейських дослідницьких та е-інфраструктур та їх консорціумів, а також долучення до розбудови Європейської Хмари Відкритої Науки», – відзначив Міністр освіти і науки України .

Сергій Шкарлет повідомляв, що реалізація євроінтеграційного напрямку МОН передбачає наступні стратегічні елементи:

- впровадження механізму політики Відкритих інновацій, який сприятиме зближенню з політикою ЄС у галузі розвитку інновацій та трансферу технологій;
- долучення України до Рамкової програми досліджень та інновацій «Горизонт Європа»;
- активізації участі України у програмі «EUREKA»;
- участь у ініціативному заході ЄС «Європейський зелений курс»;
- участь у реалізації Плану дій ЄС «ERA vs CORONA»;
- активізації обміном досвідом із запровадженням найкращих європейських практик цифровізації освіти;
- запровадження реалізації реформ «Нова українська школа»;
- реалізацію програми в галузі професійної освіти «EU4Skills: Кращі навички для сучасної України»;

- імплементацію обов'язків Болонської освіти;
- активізацію співпраці в межах поточних і майбутніх програм Еразмус+;
- вдосконалення умов підтримки міжнародної академічної мобільності що має на меті інтеграцію українських науковців до європейських науково-освітніх просторів [30, с.47].

Участь України в таких програмах ЄС значно розширила можливості європейської розмови та посприяло на поглиблення політичних взаємовідносин із Європейським Союзом методами культури. Також це сприяло зближення вітчизняного законодавства в сфері культури до європейських вимог, відкриття кордонів з метою руху вітчизняного культурного продукту та дослідників, зростанні інвестицій в культурній сфері України.

Окрім цього Україна представлена у культурному середовищі Європейського Союзу в значно підвищеному іміджі держави в світі, в першу чергу за допомогою культурних діалогів як із державами-учасницями ЄС, так і з державами Східної Європи, Західних Балкан та Північного Кавказу.

Євроінтеграція в культурній сфері стала закономірним процесом, який зумовлено не тільки європейським напрямом країни, а й за допомогою відкритості нашого соціуму до міжкультурних діалогів та наявними великими творчими потенціалами. Саме тому культурна політика набуває сьогодні нового значення та вимагає нових підходів і переоцінки її ролі для розвитку Української держави.

3.2. Економічне співробітництво між Україною та ЄС

Відкритість економіки є дуже важливою передумовою для міжнаціональних рухів капіталів, товару і працівників. Товарообміни між державами активізує товарне виробництво, рівень споживання та

економічного розвитку в цілому. З метою підсилення міжнаціональних рухів капіталів, товару і працівників держави-партнери торгових взаємовідносин намагаються знищити перепони на цьому шляху. Вони узгоджують власну правову базу, підсилюють взаємовигідні умови міждержавних взаємовідносин, світові фінансові та інші інститути, державні органи влади і координації, тобто інтегрують себе з метою координації спільної діяльності для того щоб покращити розвиток державної економічної системи і покращити рівень життя власних громадян [25, с. 122].

Економічна інтеграція стала якісно новим періодом міждержавних економічних взаємовідносин, які передбачають зближення і пристосованість різних економічних систем. Визначається вона концентруванням і проникненням капіталу, реалізацію узгодженості міжнаціональної економічної системи. За останні п'ятдесят років інтеграційні процеси перетворились на невід'ємну частину взаємовідносин у міжнародній економічній системі [26, с. 273]. Вони носять регіональний характер і відрізняються особливостями та глибинними інтеграційними процесами, покликаних поглибленими і розширеними міждержавними відносинами та глобалізаційними факторами економічних і політичних перебудов. Поділ праці зумовлюється диверсифікацією (розподілом між різними галузями виробництва) в першу чергу товарів та послуг, посиленням рухів капіталів, створенням міждержавних корпорацій, міжнародних фінансових інститутів, уніфікацією міжнаціональних товарно-фінансових взаємовідносин [23, с. 12].

Інтегративні процеси змогли захопити держави із різними рівнями економічного розвитку на всіх континентах світу. Активізація інтегративних процесів – один із засобів у подоланні соціально-економічних проблем, який дасть можливість колективним зусиллям

прискорити господарську еволюцію. На сучасному етапі існують багато регіональних інтегративних об'єднань серед високо розвинених держав, а також країни, які розвиваються, країни зі перехідною економікою. У високо розвинених державах інтегративні процеси носять більш інтенсивний характер, аніж в державах, які розвиваються, або у державах із перехідною економікою. Показовим відносно вибору напряму інтеграції для України можуть стати інтегративні процеси у Європі [21, с. 57].

Проблеми економічного розвитку є одними із найважливіших відносно України. Вони потребують, окрім глибоких і продуманих економічних реформ, ще й мобілізацію всіх своїх ресурсів і зусиль, а також політичну, фінансову підтримку високорозвинених держав. Джерелами для економічного зростання на сьогоднішній день розвитку українського економічного сектора може стати: зростання капіталовіддачі, інтенсифікація виробництва, активізація імпорту та оптимізація експорту [20, с. 264-265].

Україна задекларувала перехід до ринкової економіки і зробила перші кроки на цьому шляху включеності до європейських і світових фінансових структур. Україна змогла отримати можливість скористатись стратегією економічного потенціалу, який спирається на експорт. Іноземні ринки збуту частково активізують розвиток виробництва, який активно використовують усі держави. Україна також може максимально скористатись цими нагодами [27, с. 65].

Експорт в Україні формують традиційні сфери: металургія, хімічна промисловість, аграрний сектор. Але жорстока обмежувальна політика енергозабезпечення можливо негативно позначитись на енергоємному експорті, особливо тому, що базується на дешевих джерелах енергії. В цілому, переважання такого скорочення експорту автоматично зменшить попит на електроенергію. Але з іншої сторони, відносно дорога експортна продукція бути мати збут на досить

тривалий час на тих ринках, в яких низький рівень затрат на зарплату працівникам і використовується вже частково дешеві потужності, тобто у державах які мають статус перехідної економіки і ті, що розвиваються.

Деякі можливості відкриваються і тому, що у ході широкомасштабної реструктуризації європейської промисловості виникло та зросло бажання мати комплектуючі вироби, деталі та напівфабрикати для усіх видів обладнань, виготовлення яких потребує значних трудових затрат, особливо для продукцій машинобудівного комплексу. Українське машино будівництво в цей час саме потребує зовнішньої кооперації на нових технологіях, особливо із західноєвропейськими державами. Україна, наприклад, могла би постачати продукцію, яка, в цілому, виготовляється у металевій і металургійній галузі промисловості [35, с. 98].

Надто важливими для використання експортних можливостей стали імпульси попиту, які надійшли з-за кордону та не створили адміністративні або митні перепони. Одночасно із цим необхідно також істотно поліпшувати мобільність підприємств, наприклад поділом на менш структурні одиниці [15, с. 114].

Економічний розвиток тісно переплітається із оптимізацією імпортованих товарів. Мова йде не тільки про його динаміку, а й про структурні елементи. Динаміка імпорту зумовлена в першу чергу заощадженнями енергії і імпортом передових технологій [19, с. 167].

Закони товарного виробництва наводять на думку, що економічна стратегія України здатна орієнтуватися на суворість в заощадженнях замість розширеного вітчизняного виробництва електроенергії. Навіть, зменшення імпорту енергії на 18-22% врівноважило баланс поточних операційних схем. Істотними засобами заощаджень електроенергії є правильність цінотворень. Цього слід досягати за рахунок припинення постачання електроенергії у часи

несплати. Оскільки, фактично із зростанням заборгованостей (від'ємного сальдо поточних рахунків) зменшуються ціни або надходження на використану електроенергію. Жорстока енергетична стратегія відносно промислових підприємств забезпечується значним заощадженням електроенергії, а відповідно – скорочується імпорт енергоносіїв. Поки що електроспоживання фірм становить більше 60% від загальної необхідності України у електроенергії.

Вчасність оплати за спожиту електроенергію зможе позитивно вплинути на загальну структуру імпорту, наприклад у зменшенні частини енергії сукупним обсягом. Це надасть можливість неенергетичним складовим, наприклад імпортом капіталовкладенням на технології, скоріше зростати від сукупності імпорту, що прискорить економічний розвиток [35, с. 99].

Вагомою запорукою в успішності здійсненої стратегії тай практики економічного розвитку є грошова підтримка у тих розмірах, які могли б забезпечити загальну реструктуризацію продуктивних сил, стабільність у віддачі праці за капітал. Подібну підтримку може надавати держава із розвиненою економікою за тієї умови, що здійснення Україною політичних, правових і економічних реформ.

Головними факторами економічного співробітництва між Україною та ЄС стали торговельні відносини, інвестиційна робота і технічна взаємодопомога. Торгівлі належить провідне місце у загальній структурі економічних взаємовідносин.

Протягом 1990-тих років відбулись великі структурні зміни у зовнішній торгівлі України. Більша вага держав ЄС належала за період із 1994 по 2000 рр. та зросла: в експорті України із 9,0 % до 16,2 %, у імпорті – з 13,3 % до 20,6 % (табл. 3.1). Разом із цим такі показники були значно менші, ніж в середніх показниках в СНД (оба показника – більше 26 %) [43, с. 155].

Головними торгівельними партнерами України в середовищі держав ЄС протягом 1990-тих рр. були Німеччина, Італія, Франція, Австрія, Іспанія, найменшими обсягами в торгівлі були зафіксовані із Люксембургом, Бельгією, Швецією. Водночас, була зафіксована характерна риса експорту України до ЄС була його надмірна концентрація до двох основних держав – Німеччина та Італія (59 % у 2000 р.). Відмінне сальдо у торгівлі України з ЄС постійно збільшувалось із 502,20 млн. дол. США у 1994 р. по 1881,13 млн. дол. США у 1997 р. Тільки 1998 р. Воно стало скорочуватись до 1199.26 млн. дол. США, і в 2000 р. складало 526,8 млн. доларів США.

Основні зрушення у товарній структурі і торгівлі України із країнами ЄС були незадовільними: у структурі імпорту переважали машини та устаткування, а у експорті – хімічні продукти та інші товари із низькими рівнями на додану вартість. Наприклад, за останніми роками на виробу чорної металургії спадало 15-20 % загального експорту України в країни ЄС, на текстильну, мінеральну та іншу продукцію близько 58-64 %, в той час як на металургію і обладнання – тільки 6-8 %. До того ж удільна вага останньої товарної групи мала стійку тенденцію до зменшення [1, с. 15].

Примноженню експортних товарів із України до держав ЄС і позитивними зрушеннями у його структурі перешкоджали повільні номенклатурні зміни у вітчизняній економічній системі, «тінізація» зовнішньої торгівлі, наявність не високого рівня конкурентоспроможності вітчизняних товарів та послуг, наявність багатьох обмежень зі сторони ЄС у «чутливих» сферах (чорна металургія, легка промисловість, сільське господарство).

Отже, товарообмін між Україною і ЄС відбувався здебільшого на міжгалузевій базі, яка, суттєво зменшувала матеріальну основу реальної економічної інтеграції.

У досліджуваний час ЄС перетворився на найбільший іноземний інвестор в Україні, який вкладає більше, ніж США та Росія разом взяті. За матеріалами Держкомстату України, уже на 01.01.2001 р. загальний обсяг прямих іноземних капіталовкладень із держав-партнерів ЄС становить 1415,7 млн. дол. США. Хоч у 2000 р. такий обсяг значно зміг зрости, на початку січня 2001 р. удільна вага держав ЄС зменшилась до 36,6 %. Інвестиції із держав ЄС здійснювались в 2108 підприємства України [2, с. 9].

За прямими іноземними інвестиціями, які надходили до економіки України із країн – партнерів ЄС, найбільше обсягів до 1998 р. вкладали не резиденти із Нідерландів – 10,4 %, Німеччини – 8,9%, Великої Британії – 7,3%. Найпомітніший інтерес європейських інвесторів викликали структури української економіки, як: харчова промисловість – 241,2 млн. дол. США (14,5% загального обсягу), внутрішня торгівля – 119,7 млн. (7,2 %), хімічна та нафтохімічна промисловість – 81,8 млн. (4,9%), машинобудівна та металообробка – 63,2 млн. (3,8 %), фінанси, кредит, страхування, пенсійне забезпечення – 52,7 млн. (3,2 %), будівництво і будівельні матеріали – 45,6 млн. дол. США (2,7 %) [4, с. 6].

Під час заснування українськими компаніями на власній території ЄС надавала Україні статус із найбільшим сприянням, тобто проголошено відкриття українських компаній на території Європейського Союзу так само легко, як і компанію більшості інших держав. Заснована українська компанія отримує статус із національним режимом і вона має підпорядкуватись у власній діяльності аналогічним правилам, що і компанії в ЄС. Україна встановила дещо інші норми діяльності щодо компаній ЄС. В той час як певні компанії відкривають власні підприємства в Україні, вони мають самостійно обирати відповідний статус (керуватися правилами, встановленими для українських компаній) або статус із сприянням

(керуватися правилами, встановленими для іноземних компаній) – залежно від вигідності пропонованих умов. Але в певних сферах можливість даного вибору не дається, і режим, який пропонують іншим іноземним компаніям, автоматично встановлюється й для них [4, с. 7].

За багатьма показниками іноземних капіталовкладень Україна посіла одне із останніх місць серед держав Центрально-Східної Європи. Вагомими причинами не високої активності роботи іноземного капіталу, в тому числі із держав ЄС, став несприятливий корумпований клімат в Україні.

За обсягами технічної допомоги ЄС для України до 1997 р. також мали тенденцію у збільшенні (табл. 3.3). У даний час Україна посіла друге після Росії місце за технічною допомогою ЄС серед минулих радянських країн. Але вже з 1998 р. обсяги технічної допомоги відповідно постійно зменшуються.

Важливими пріоритетами Програми TACIS стали ядерна безпека та захист навколишнього середовища (26,4 %), реструктуризація державних підприємств і розвиток приватного сектору (19,1), реформи в державному управлінні, соціальній сфері і освіті (9,6), сільському господарстві (10,8), енергетиці (11,2), транспорті (8,6), консультацій із економічної стратегії (5,4), телекомунікацій (3,6 %) [10, с. 8].

Відповідно до цієї Програми фінансуються також ціла лінія рамкових програм, серед яких важливості набули:

- Європейська експертна програма – надавала консультації вітчизняним державним підприємствам;
- INTAS – сприяла реалізації спільних із Європейським Союзом науково-дослідницьких проєктів;
- Бангкоцький механізм TACIS/ЄБРР – використовувався з метою фінансування технічного співробітництва, яке прямувалося

для сприяння у підготовках та залученню інвесторів ЄБРР;

- Програма, яка сприяла розвиткові демократії;
- LIEN – сприяла розвитку не урядових підприємств у соціальному секторі для підтримки незаможних прошарків населення;
- Поріднені міста – поєднувала міста України і Європейського Союзу;
- ТЕМПУС – заохочував обмін між вищими навчальними закладами України та ЄС;
- BISTRO – надавав гранти для швидкого провадження малих проєктів в кордонах індикативних програм;
- Програма підвищення ефективності менеджменту – забезпечувала організації стажуваннями вітчизняних економістів в державах ЄС.

З 1999 р. Європейський Союз зміг ухвалити рішення відносно продовження інвестування України за Програмою TACIS і протягом 2001-2005 рр. [6, с. 118-120].

Отже, можна зробити висновки, що хоч і спостерігались зміни у взаємовідносинах України із Євросоюзом, але суттєвому збільшенню експорту із України до ЄС та позитивними зрушеннями в його складі перешкоджали у досліджуваний час, так і на сучасному етапі, повільні зміни у вітчизняній економічній системі.

РОЗДІЛ 4

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ. У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ

Матеріал, передбачений за шкільними програмами з історії, відображає віхові події в історії людства, адже учні мають отримати цілісне уявлення про минулі події, зрозуміти чинники історичних змін, отримати уявлення про те, що лежить в основі сучасних міжнародних процесів. Друга половина ХХ ст. в історії Європи ознаменувалася посиленням інтеграційних процесів, які завершилися створенням Європейського Союзу. Здобуття Україною незалежності вивело її на міжнародну арену і поклало початок не просто співробітництву нашої держави з країнами-членами ЄС, а й розробці євро інтеграційної політики. Зважаючи на важливість для України питання обрання зовнішньополітичного курсу, розгляд аспектів євроінтеграційної політики України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. має бути представлений у шкільному курсі історії.

Зазначені моменти можуть бути передбачені у межах навчальних програм з історії для загальноосвітніх навчальних закладів, а саме: «Історія: Україна і світ. 10–11 класи», «Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи» [48; 49].

Окремі аспекти євро інтеграційної політики України протягом свого незалежного розвитку з 1991 по 2021 рр. можуть розглядатися у рамках розділів навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів. Отже, за навчальною програмою «Історія: Україна і світ. 10–11 класи», передумови зовнішньополітичної діяльності України мають представлення у 10 класі («Історія: Україна і світ (1914–1945 рр.)») у ході вивчення Розділу 1. «Повоєнне врегулювання». Зокрема, передбачено за програмою пункт 1.2. «Політичний статус і міжнародне становище УРСР», частиною змісту навчально-пізнавальної діяльності

якого є питання про Українську РСР як члена-засновника ООН та інших міжнародних організацій [48]. Окреслення цих аспектів продемонструє, що наша держава має сталі традиції міжнародної діяльності та участі у міжнародних організаціях. Доповненням цього може бути і пункт 1.3. «Утворення двополюсного світу», який передбачає огляд теми поляризації євроатлантичного простору, а саме: утворення Північноатлантичного союзу (НАТО) і Варшавського блоку (ОВД) [48]. Також, як передумову питання щодо євроінтеграційної діяльності можна вважати матеріал декількох розділів, що розкриває процес європейської інтеграції. Наприклад, Розділ 2 «Світ у пошуках нових моделей розвитку» містить пункт 2.2. «Політична та економічна реконструкція Західної Європи», частиною змісту навчально-пізнавальної діяльності є питання створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) [48].

У 11 класі у Розділі 6 «Україна в сучасному світі» євроінтеграційна політика України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. отримує детальне представлення у рамках двох пунктів. Отже, пункт 6.3 «Європейська та євроатлантична інтеграція» передбачає такий зміст навчально-пізнавальної діяльності: Шенгенська зона, Рада Європи, Маастрихтський договір, утворення Європейського Союзу, розширення ЄС і «політика сусідства», ідея єдиного європейського цивілізаційного простору, євроскептицизм. Пункт 6.4. «Євроінтеграційний поступ України» включає такі змістові частини навчально-пізнавальної діяльності: українське суспільство та політика перед європейським вибором, вступ України до Ради Європи, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, режим безвізового в'їзду в країни ЄС для громадян України [48].

Таким чином, у рамках навчальної програми «Історія: Україна і світ. 10–11 класи» передбачено ґрунтовний розгляд євроінтеграційної політики України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

За навчальною програмою «Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи» також маємо низку розділів, які дають можливості для впровадження у викладання шкільного курсу історії України матеріалів, присвячених євроінтеграційним прагненням України. Передумови міжнародних відносин України отримують висвітлення у 11 класі у рамках частини «Історія України», Розділ 1 «Україна в перші повоєнні роки»: Україна – співзасновниця ООН, участь УРСР в міжнародних організаціях. Розділ 2 «Держави Північної Америки та Західної Європи: формування постіндустріального суспільства» передбачає ознайомлення з такими аспектами-передумовами євроінтеграційної політики України: шлях від Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) до Європейського союзу (ЄС) та сучасна проблема брексіту [49].

За розділом 6 «Творення нової України» частини «Історія України» зміст навчально-пізнавальної діяльності також передбачає ґрунтовний розгляд питань, що розкриваються у кваліфікаційній роботі, а саме: євроінтеграційний поступ України: економічні та політичні аспекти, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, режим безвізового в'їзду в країни ЄС для громадян України [49].

Отже, питання євроінтеграційної політики України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. має багато можливостей для висвітлення у ході викладання курсів історії України та всесвітньої історії учням 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Про це свідчать теми розділів та зміст навчально-пізнавальної діяльності, які визначені навчальними програмами з історії для загальноосвітніх навчальних закладів.

ВИСНОВКИ

Міжнародні відносини на сьогоднішній день розвиваються таким чином, що жодна з країн світу не може розвиватися ізольовано. Зростання взаємозалежності економік, глобальні екологічні проблеми, спільні тенденції культурно-освітнього розвитку посилюють інтеграційні процеси у світі. Європейські держави є активними учасниками інтеграційної світової тенденції і більшість країн Західної та Центрально-Східної Європи долучилися до Європейського Союзу.

Зважаючи на актуальність теми відносин України з Європейським Союзом, ця тема отримує усе більш широке висвітлення у фаховій літературі. Маємо численні розвідки не лише істориків, що займаються новітнім часом, а й політологів, соціологів, культурологів. Серед історичних розвідок найбільш широко представлено матеріал щодо ключових віх розвитку україно-європейських відносин, економічного партнерства та перспектив подальших відносин з ЄС. Джерельна база євроінтеграційної тематики включає різноманітні угоди та домовленості, що засвідчують розширення відносин України з державами Європи.

Європейська інтеграція є досить складним соціально-політичним явищем і воно передбачає не лише інтеграцію України в міждержавні структури, а й багатоаспектний розвиток з усіма країнами Заходу. Європейський вибір відкриває багато можливостей для Української держави. Насамперед це співробітництво з політично сталими та економічно розвиненими країнами світу, посилення позицій України на зовнішньополітичній арені, соціальний і інтелектуальний прогрес. Можна говорити про те, що для України євроінтеграція – це напрям модернізації економічної сфери, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, вихід на єдиний внутрішній ринок ЄС.

Говорити про початки формування євро інтеграційного напрямку зовнішньої політики України можемо одразу зі здобуття Україною

незалежності, адже уже 1991 р. країни-члени ЄС визнали незалежність нашої держави. Протягом наступних років маємо постійні підтвердження з боку обох сторін правильності обраного шляху співпраці. Важливим стимулом для України в умовах україно-російської війни є те, що членство в ЄС гарантує зміцнення національної безпеки України, захист її від агресії і територіальних претензій.

У культурно-освітньому аспекті євроінтеграція – це шлях до активізації взаємного обміну між українською й західноєвропейською гуманістичною культурами. Цей шлях включатиме як одночасне становлення України як інтегрованої частини глобального суспільства, так і продовження розвитку національної держави.

У галузі освіти і науки євро інтеграційні орієнтири України відображаються у реформах, що започатковані Міністерством освіти і науки України. Головний їх сенс полягає у ствердженні кращих практик європейської освітньої традиції та наукових студій серед українства. Культурне співробітництво підвищує імідж нашої держави на міжнародній арені, сприяє поширенню українського культурного продукту на теренах Європи.

Пострадянський розвиток України визначався принципово новими засадами і тенденціями зовнішньоекономічної діяльності. Важливою складовою стало розширення співробітництва з державами Європейського Союзу. Проте, слід відмітити, що розвиток економічних відносин України з державами Євросоюзу стримується відсутністю сталих позитивних зрушень у галузевій структурі її економіки, технологічних укладах. В українському експорті частка високотехнологічних товарів та послуг є низькою, конкурентоспроможність вітчизняної економіки заснована в основному на експорті природних ресурсів і низькою вартістю робочої сили.

Головними формами економічної співпраці між Україною та ЄС є торгівля, інвестиційна діяльність та технічна допомога. Ключовими

торговельними партнерами нашої держави серед європейських країн є Німеччина, Франція, Італія, Іспанія, Австрія, найменший товарообіг зафіксовано з Люксембургом, Бельгією, Швецією.

Перспективність співробітництва України та Європейського Союзу залежить не лише від успішності проведення реформувальних та модернізаційних у різних сферах життя українців. Вагомим є загальне розуміння важливості цього процесу, тож роз'яснення цього доцільно розпочати зі шкільних уроків. За аналізом навчальних програм з історії для загальноосвітніх навчальних закладів «Історія: Україна і світ. 10–11 класи» та «Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи» можемо відмітити, що євроінтеграційна політика України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. передбачена для ґрунтовного розгляду з учнями загальноосвітніх шкіл.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко Т.В. Європейська політика України: проблеми формування та реалізації : Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02. Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. Харків, 2003. 19 с.
2. Асланян Г.П. План дій Україна – Європейський Союз та його законодавча імплементація. *Часопис “Парламент”*. 2005. № 1. С. 4-16.
3. Асоціація як новий формат відносин України з Європейським Союзом: політичний, правовий, економічний та інформаційний аспекти : монографія / В.В. Копійка, М.С. Дорошко, О.Ю. Кондратенко та ін. К., 2018. 388 с.
4. Базилюк Я.Б. Про пріоритети України у здійсненні економічної інтеграції. *Стратегічна панорама*. 2005. №1. С. 4-14.
5. Барановський Ф. Критерії вступу до ЄС як чинники розбудови демократичної, соціальної, правової держави в Україні. *Політичний менеджмент*. 2008. Спеціальний випуск. С.204-212.
6. Барановський Ф. Чинники та мотиви європейської інтеграції України. *Політичний менеджмент*. 2007. № 6. С.115-124.
7. Бураковський І., Немиря Г., Павлюк О. Україна і Європейська інтеграція. *Економіка України*. 2000. № 4. С. 22.
8. В ОП створили підрозділ з питань європейської інтеграції України. Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/v-op-stvoryly-pidrozdil-z-pytan-yeuropeiskoi-intehratsii-ukrainy/a-57736709>
9. Василенко С., Василенко М. Україна на шляху до Європи: деякі аспекти державного управління в міжнародному співробітництві. *Актуал. проблеми держ. управління*. 2003. Вип. 2. С. 17-30.
10. Васильченко О. А. Європейський Союз як один з напрямків регіональної інтеграції України. *Актуальні проблеми міжнародного бізнесу в Україні*. Збірник наукових праць. Донецьк, 2003. С. 4-9.

11. Гнатюк М.М. Україна потребує нової стратегії європейської інтеграції: мотиви та стратегічні завдання щодо виходу на новий рівень відносин з ЄС. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2010. Випуск 93 (Частина II). С. 38-42
12. Гурч Л. Мобільність студентів та професорсько- викладацького складу як фактор підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України в європейському просторі. *Персонал*. 2005. №7. С. 80-85. Режим доступу: <http://personal.in.ua/article.php?ida=53>
13. Дергачов О. Нова Європа для старої України. *Пік*. 2003. №7. С.15.
14. Друзенко Г. Європейська інтеграція України: оцінка в загальноєвропейському контексті. *Часопис Парламент*. 2005. № 8. С. 2-11.
15. Економічна інтеграція України в Європейський Союз: Наукові рекомендації. Тернопіль: Екон. думка, 2003. 185 с.
16. Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. К., 2018. 268 с.
17. Етапи Європейської інтеграції. *Європейський Союз: структура, функції, механізми*. Навч. Посібник. За редакцією д-ра іст. Наук Н.В. Антонюк. Львів: Простір-М, 2006. 255 с.
18. Євроінтеграція. Міністерство інфраструктури України. Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/timeline/Evrointegraciya.html>
19. Європейська інтеграція: крок за кроком. К., 2001. 216с.
20. Європейська інтеграція та Україна: Навч.-метод. Посібник. За ред. Будкина В.С., Бураковського І.В., Віткіна Л.М. К., 2002. 480 с.
21. Європейська політична інтеграція: проблеми і перспективи. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка: Серія «Міжнародні відносини»*. 2006. Вип. 5. 100 с.
22. Європейський Союз. Словник-довідник. К.: К.І.С, 2001. С. 25-26.
23. Єльченко В. Нові рубежі багатостороннього співробітництва України в міжнародних зв'язках. *Політика і час*. 1996. № 9. С. 10-14.

24. Жовква І. Відносини України та ЄС сьогодні перебувають на одній з найвищих точок за всю історію. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/vidnosini-ukrayini-ta-yes-sogodni-perebuvayut-na-odnij-z-naj-66461>
25. Касьян В. І. Зовнішня політика України – важливий фактор розбудови української держави: Навч. посіб. Рівне: РДТУ, 1999. 177 с.
26. Киридон А. М. Євроінтеграційний курс України: адекватність реалій зовнішньополітичного вибору. *Україна-Європа-Світ*. Міжнародний збірник наукових праць. 2008. Вип.1. С.270-277.
27. Кіндратець О. Такий далекий і важкий шлях до Європи: Україна і ЄС. *Політика і час*. 2004. № 4. С. 63-69.
28. Кіш Є. Пошуки теоретичних моделей європейської інтеграції. *Політичний менеджмент*. 2004. № 6. С.103-114.
29. Ковальова О.О. Стратегії євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України: Монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. 340 с.
30. Козьмініх А.В. Інформаційні механізми євро інтеграційної політики України. *Актуальні проблеми політики*. 2020. Вип. 65. С. 41-48
31. Копійка В.В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: Навчальний посібник. К., 2001. 448 с.
32. Круглашов А. Співпраця України та Європейського Союзу в галузі освіти і науки. *Політичний менеджмент*. 2005. № 4. С.115-126.
33. Матюшенко І.Ю. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції : навчальний посібник. Х, 2015. 504 с.
34. Механізми координації європейської політики: практика країн-членів та країн-кандидатів. За заг. ред. Н. Гнидюк. К., 2003. 380 с.
35. Науменко І. Конкурентоспроможність економіки та конкурентна політика України в контексті європейської інтеграції. *Європейська інтеграція та Україна*. К.: Макрос, 2002. С. 90-107.
36. Офіцинський Р. А. Європейська та євроатлантична інтеграція

- України : соціальний аспект : Навч. посібник. Ужгород, 2007. 320 с.
37. Палагнюк Є.В. Державна євро інтеграційна політика України: теорія, методологія, механізми. Миколаїв, 2014. 392 с.
38. Презентація дослідження «Співробітництво ЄС та України у безпековій сфері: вимір східного партнерства». Режим доступу: http://www.ieac.org.ua/index.php?id=4&ch_id=31
39. Присяжнюк Ю. Інтеграція України в ЄС через міжрегіональне співробітництво. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2001. №5. С. 222-232.
40. Рєзніков В. Формування й реалізація державної політики у сфері європейської інтеграції України: проблеми та суперечності. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 4 (43). С. 90-96.
41. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. К., 2020. 100 с.
42. Солоненко І., Максименко О., Акопян Г. Європейський Союз та Україна: стратегія відносин в контексті розширення. Київ, 2003. 205 с.
43. Стрекаль О. В. Проблеми розробки національної стратегії європейської інтеграції України. *Науковий Вісник Дипломатичної академії України*. 1998. Вип. 1. С. 153-158.
44. Угода про партнерство і співробітництво України і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text
45. Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 року N 615/98. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>
46. Україна – Європейський Союз: зібрання міжнародних договорів та інших документів (1991–2009). За заг. ред. С. О. Камишева (кер. групи) [та ін.]. К. : Юстініан, 2010. 608 с.
47. Фіалко А. Проблеми та перспективи співпраці України з ЄС. *Національна безпека і оборона*. 2004. №9. С.15-19.

48. Історія: Україна і світ. 10–11 класи. Навчальна програма з історії для загальноосвітніх навчальних закладів.

URL:<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

49. Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи. Навчальна програма з історії для загальноосвітніх навчальних закладів. URL:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

ДОДАТОК А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

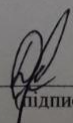
Я, Робіонаєва Оксана,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна
добročесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символи університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

30.10.20
(дата)

(підпис)

Оксана Робіонаєва
(ім'я, прізвище)